

"Дух" музики втілює метафізичний, трансцендентний характер. Музика й світ у співвідношенні можуть бути трактовані як дві альтернативні реалізації протиріччя між твердженнями про апіорність музики і відсутність будь-якої універсальної гармонії в нашому світі. Саме в цьому, за Ф. Ніцше, виражається взаємодія аполлонівського та діонісійського начал в душі музики: насичення культурою й творчістю, традицією й новацією, споживанням і творенням усіх галузей людської життєдіяльності. Дух музики втілює культуротворчий, мистецько-інтегративний потенціал у світобутті в цілому. Саме на цьому підґрунті створюються соціальні, духовні та естетичні реалізації музичного етосу культуротворчих процесів.

Література

1. Каблова Т. Б. Золотий перетин як композиційний принцип трансмірності в музичній культурі : монографія / Т. Б. Каблова. – К. : НАКККіМ, 2015. – 160 с.
2. Ніцше Ф. До генеалогії моралі / Ф. Ніцше. Твори в 2 т. Т. 2. – М.: Мысль, 1990. – 620 с.
3. Ніцше Ф. Народження трагедії з духу музики // Ніцше Ф. Так говорив Заратустра . Народження трагедії. Воля до влади. Посмертні афоризми. – Минск: Харвест, 2007. – С.447-572.
4. Ніцше Ф. "Несвоєчасні роздуми: про користь і шкоду історії для життя" / Ф.Ніцше [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nietzsche.ru/works/main-works/history>.
5. Baugh H. Nietzsche and his music / Baugh H. // Musical quarterly. – L., 1926. – № 12. Apr. 1926. – P. 238-247.
6. Paul de Man. Genesis and Genealogy / Paul de Man // Allegories of Reading. – Yale University Press, 1979. – 340 p
7. Moos P. Die Philosophie der Musik von Kant bis Ed. von Hartmann / Moos P. Stuttgart, 1922. – 525p.
8. Moser H.-J. Nietzsche und die Geschichte der Opera / Moser H.-J. // Allgemeine Musikzeitung. – Berlin, 1912. – № 39, no. 23. – S. 13-30.

References

1. Kablova, T. (2015) Golden section composition principle of transmension in musical culture. National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts.[in Ukraïn]
2. Nietzsche, F. (1990) To the Genealogy of Morals. Mysl' [in Russia].
3. Nietzsche, F. (2007) Birth of Tragedy from the Spirit of Music. Thus Spake Zarathustra. Birth of Tragedy. The will to power. Posthumous aphorisms. Kharvest [in Belarus].
4. Nietzsche, F. (05.09.2015) "Untimely Reflections: the benefits and harms of history for life" Retrieved from <http://www.nietzsche.ru/works/main-works/history/>
5. Baugh, H. (1926) Nietzsche and his music. Musical quarterly, №12, 238-247 [in UK]
6. Paul de Man (1979) Genesis and Genealogy. Allegories of Reading. Yale University Press [in USA]
7. Moos, P. (1922) Die Philosophie der Musik von Kant bis Ed. von Hartmann. Stuttgart [in Germany]
8. Moser, H.-J. (1912) Nietzsche und die Geschichte der Opera. Allgemeine Musikzeitung, № 39, 13-30 [in Germany].

УДК 1(091)(545)

Малежик Дмитро Іванович

кандидат історичних наук, старший викладач
Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова
demetrias@i.ua;

Хоменко Глеб Володимирович

студент Національного педагогічного
університету ім. М.П. Драгоманова
gleb-khomenko@yandex.ru

"ФОКУС-ПОЛЕ" ЯК ПАТЕРН ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ЛЮДИНИ У ДАОСЬКО-КОНФУЦІАНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

У статті здійснений компаративний аналіз теоретико-методологічних характеристик антропологічної моделі в основних школах філософії Китаю. Досліджуються особливості людини у китайській культурі на прикладі оригінальної інтерпретації "фокус-поле". На підставі аналізу праць сучасних науковців визначається соціальна детермінованість суб'єкта, що функціонує у китайському суспільстві.

Ключові слова: фокус-поле, особистість, гармонія, цивілізація, буття, даосизм, конфуціанство.

Малежик Дмитрий Иванович, кандидат исторических наук, старший преподаватель Национального педагогического университета им. М.П. Драгоманова; Хоменко Глеб Владимирович, студент Национального педагогического университета им. М.П. Драгоманова

"Фокус-поле" как паттерн формирования модели человека в даосско-конфуцианской культуре

В статье проведен компаративный анализ теоретико-методологических характеристик антропологической модели в основных школах философии Китая. Исследуются особенности человека в китайской культуре на примере оригинальной интерпретации "фокус-поле". На основе анализа трудов современных ученых определяется социальная детерминированность субъекта, функционирующего в китайском обществе.

Ключевые слова: фокус-поле, личность, гармония, цивилизация, бытие, даосизм, конфуцианство.

Malezhyk Dmytro, Ph.D. in Historical Sciences, lecturer, National Dragomanov Pedagogical University; Khomenko Hleb, fourth-year student of National Dragomanov Pedagogical University

"Focus-field" as a pattern of human model formation in Taoist and Confucian culture

The article deals with an interpretation of the pattern 'focus-field' as an original conception of anthropological model in Chinese religious and philosophical schoolings.

The comparative analysis of theoretic and methodological features of anthropological pattern in the main Chinese philosophical schoolings has been given. After the example of original interpretation (focus-field) the human features in Chinese culture are grounded. The social determination of subject in Chinese society has been proved.

Despite of collectivism ideology, China is famous by its despotism, where ordinary personality's interests are dissolved among the society needs. The self in traditional Chinese culture are oriented on own society's interests and traditions. It takes care of its own inner world more than of material means of human being.

At the same time we can assert that such notions are stereotypic and they are affirmed by the works of Arabic thinker E.Said. He proves, that unilaterality of Western understanding of the antipole of culture is a result of the research within the framework 'we – they'. Due to this understanding, the self-identification of Western world has been arisen. It also matters much in the establishment of Europe in psychological meaning.

The formation of Ancient Chinese philosophy took place in the Golden Age (6–3 thousands years B.C.). In this period the main schoolings, such as Daoism and Confucianism were arisen. The ideas of macrocosm and microcosm and unity of human and world were reflected in them.

In the center of Chinese philosophy is ch'i as a uninterrupted medium of dynamic vibrations, which determine the opposite forces – yin and yan. The harmony of the world in China depends on the interaction between the great triad Heaven – Human – Earth. Contrary from Indian philosophy, Chinese one is focused on the practical area and it is a base for collectivism as a state system.

The main role in the formation of Daoism played Lao-tse's works 'The Book of Road and Bliss' and 'Zhuangzi' by the author of the same name. The basic notion in Daoism philosophy is Dao, which means the road, universal nature of all things and it is identical with the western category of objective reality (being).

Combining the meaning of Indian principle of ahimsa, Daoism claims the sympathy with every living being. The ideal of human in Daoism is ch'i, gin means naturalness. In China the main task for human was not release from the world but an adaptability to it by means of achieving of corporal immortality in way of Dao.

Confucius, the founder of one of the principal Chinese philosophical schooling, supposed, that to be a human is to love all of people. Just reciprocal feeling and love for other persons distinguish the human from other living beings in the Celestial Empire. Following the rules of moral law of Dao, human has to achieve a level of junzi, i.e. noble man, or gentleman. Anthropological ideas of Confucius philosophy is based on the moral canons of human behaviour. Among the problems of human being the Master K'ung marked out zhongyong – the rule of the golden mean.

Contrary from Lao-tse, Confucius pointed out not natural but social Cosmos, raised political and moral range of problems. He thought, that harmonization in society was the main factor of state development, which had been based on family relations.

Famous American sinologist Roger T. Ames made an interpretation of anthropological pattern of the Celestial Empire after the example of its socio-political system. His pattern named 'focus-field' enabled to get to know a human image in China in detail, crashed previous stereotypes about the absence of subject in it.

It was traditional for China to consider a structure of certain personality in the context of its political system. From the times of Sia dynasty, the Celestial Empire was divided into five hierarchical zones, or regions. This structure represented the level of taxes in favour of the center. This sun-form system of circle, which has detached by central focus, has spread with time in Chinese society.

Positively appreciating of R.Ames's pattern, researcher A.King proves convincing that in Chinese world all relationship are based on family principles. In his judgment, relations between leaders and directed persons are interpreted as relations between father and son, and relations between friends as relations between senior and junior brothers. Family as a cohesive similar 'group' is identified and focused in the center.

According to scientist P.Arnheim, this focus determines the world order. Family, society, state and even tradition as an extended 'group' or 'field' remains as indefinite notions. This uncertainty of abstract connection focuses and becomes direct one during the representation of idea in certain father, civil activist, lord and historical model.

Key words: focus-field, personality, harmony, civilization, being, Daoism, Confucianism.

Аналіз основних антропологічних характеристик у традиційній китайській філософії становить вагомий науковий інтерес. Зростаюча популяризація гуманістичних цінностей у західному сус-

пільстві актуалізує розгляд китайської моделі особистості як представника протилежного культурно-цивілізаційного полюсу, що вдало співіснує в умовах національної єдності власної країни. На науковому ж рівні подібні дослідження дають змогу загострити увагу на діалозі "Захід–Схід", який, попри глобалізаційні процеси, продовжує залишатися одним із пріоритетних викликів сьогодення.

Китайська культура як унікальний представник східного геокультурного полюсу має самостійні форми культури, що вийшли за межі загальноцивілізаційних норм, та заслуговує на окреме наукове дослідження.

Проблема дослідження людини в китайській філософії знаходить висвітлення у низці наукових праць. Зокрема, окремим аспектам цього питання присвячені дослідження В.Ф. Феоктістова [10], Є.О. Торчинова [8], М.Т. Степанянц [7]. Однак цілісного та комплексного дослідження з поставленої проблеми не існує, що посилює наукову актуальність розвідки.

Мета статті – висвітлити основні ідеї патерну "фокус-поле" як оригінальної інтерпретації антропологічної моделі в Китаї на прикладі основних релігійно-філософських шкіл.

Функціонуючи на засадах колективізму, Китай здобув авторитет держави, в якій панує деспотія, а інтереси пересічної особистості розчиняються у потребах суспільства. Індивід у традиційній китайській культурі орієнтований на інтереси власного суспільства, надає перевагу традиціям, попри інновації, та піклується про розвиток власного внутрішнього світу більше, ніж про матеріальні засоби існування.

Водночас можна стверджувати про стереотипізацію подібних уявлень. Деспотизм китайського суспільства був поставлений під сумнів завдяки діяльності Є.О. Торчинова. У власній праці він зазначає: "Цзюнь-цзи ставить обов'язок вище вигоди, цзюнь-цзи не може бути знярядям, він вимогливий до себе і поблажливий до інших, він готовий безсторонньо критикувати государя в ім'я відданості тому ж государю, він гуманний і справедливий, освічений і незмінно слідує нормам ритуалу, мудрий і щирий" [8, 136]. Тим самим доводячи, що східні філософські вчення не є ворожими до особистісного розвитку і самовдосконалення.

Формування філософії стародавнього Китаю відбулося у "Золотому столітті", що датується в історії 6-3 ст. до нашої ери. В цей період виникли дві найбільші течії: даосизм та конфуціанство, в яких втілювалися ідеї єдності макро- і мікросмосу, єдності людини та світу.

В центрі китайської філософії постає поняття ци – безперервне середовище динамічних коливань, що детермінують космічні полярні сили – інь та янь. Гармонія світу в Китаї залежить від взаємодії великої тріади Небо – Людина – Земля. Китайська філософія на відміну від індійської зосереджена на практичному спрямуванні та покладена в основу колективізму державного ладу своєї країни.

Основним у філософії даосизму виступає поняття дао, що означає шлях, універсальну природу всіх речей та має власні тотожності із західною категорією буття. Лао-цзи говорить про те, що Дао про яке можна говорити не є істинним, адже насправді воно не має власних ознак. Його неможливо пояснити, але можна наслідувати, адже дао є основою будь-якого процесу [11].

Посидуючи зміст індійського принципу ахімса, даосизм проголошує співчуття до кожної живої істоти. Ідеалом людини в даосизмі є цзи жень – природність. Практики медитації надавали можливість позбутися об'єкт-предметного прийняття дійсності, тобто ототожнити себе зі світом і відчути частиною Дао [3]. В Китаї для людини головним було не звільнення від світу, а пристосування до нього шляхом досягнення тілесного безсмертя на шляху Дао.

На думку Конфуція – основоположника однієї з провідних течій в китайській філософії, бути людиною означає любити людей. Взаємність і любов до інших відрізняють людину від інших істот Піднебесної [6]. Антропологічні ідеї філософії Конфуція ґрунтуються на моральних канонах поведінки людини. Дотримуючись правил морального закону дао, людина має досягти рівня "цзюнь-цзи" – благородного мужа. Головною умовою дотримання дао за Конфуцієм є поняття людяності – жень. В його основі лежить славнозвісне правило моральності "Не роби того, чого не бажаєш собі". Окрім сімейних та державних відносин в конфуціанстві виділяється принцип сяо, що окреслює повагу до старших [2, 240].

У проблемах людського існування Конфуцій виокремлював чжун юн – правило золоті середини. Його філософія мала певні суперечності, зокрема славнозвісна вимога шляхетності "не чини іншим так, як не хочеш, щоб вчинили з тобою" є асиметричною по відношенню до ієрархії зобов'язань.

Довготривалою проблемою людини в китайській філософії став конфлікт між особистою вигодою (чи) і тим, що потрібно і значимо для суспільства (і). Турбота про власні егоїстичні цінності асоціюється з гальмуванням розвитку особистості (сяожень). Тоді як турбота про те, що вигідно для багатьох, є основою для самореалізації особистості (цзюньцзи) [7, 43]

На відміну від Лао цзи, Конфуцій звертається не до природного, а до соціального Космосу, виявляючи політичну та моральну проблематику. Гармонізація в суспільстві за Конфуцієм є головним чинником розвитку держави, яка будується на засадах сімейних відносин. Кожен має безпосередньо виконувати власні обов'язки, які були визначені небом. Це заперечує можливість переходу у більш привілейований прошарок суспільства: "Володар є володарем, підданий — підданим, батько — батьком, син — сином" [4].

Американський синолог Р. Еймс здійснив інтерпретацію антропологічної моделі особистості Піднебесної на прикладі соціально-політичного устрою. Його модель "фокус-поле" надала можливість ґрунтовніше ознайомитися з образом людини в Китаї, зламавши попередні стереотипи про відсутність суб'єкта, що поширилися на Заході внаслідок віянь орієнталізму.

Традиційним для Китаю був розгляд структури окремої особистості в контексті політичного устрою. З часів династії Ся Піднебесна була розподілена на п'ять ієрархічних зон чи регіонів. Центральна зона дян-фу знаходилася під безпосереднім правлінням короля. Його володіння оточували китайські держави хоу-фу, відомі як князівська зона. За її межами знаходились інші держави так званої упокореної зони суй-фу чи бін-фу. Варвари мань перебували в межах підпорядкованої зони яо-фу, варвари жун і ді володарювали в дикій зоні хаун-фу. Такій ієрархічній побудові відповідав знищуючий рівень податків на користь центру. Ця сонцеподібна система кола, що виокремлювала центральний фокус з часом розповсюдилася у китайському суспільстві [9].

Сім'я як китайська модель порядку лягає в основу концепції гармонії світосприйняття. Зокрема, А. Кінг переконливо доводить, що в китайському світі всі взаємовідносини сімейні. Відносини між керівниками і керованими сприймаються як відносини між батьком і сином (цзюнь-фу і цзімін), а між друзями – як відносини між старшим братом (у-сюн) і молодшим братом (у-ді). Сім'я в якості згуртованої однорідної "групи" визнається і фокусується в центрі, але вона стає все більш-розмитію у міру поширення суспільства, в якому переважають так звані "дяді" і "тьоті" [10, 413-415].

Водночас критика цієї моделі, висловлена Кінгом, досить ґрунтовна. Він пише: "Тут слід звернути особливу увагу на те, що, хоча конфуціанська етика займається питанням про зв'язок індивіда з іншими специфічними ролями за допомогою відповідного "лунь", проблема особистості, що пов'язана з групою, детально не досліджується". На його думку, головною особливістю китайської традиції є невідривність теорії від практики. Роль – це не те, ким ви "є", а те, що ви "робите". В цьому аспекті він також вважає, що почуття групи у особистості настільки розмиті, що заважають народженню більш широкої громадянської етики [10, 417-421].

Думка Кінга перегукується із застереженням Бертрана Рассела з приводу значення сімейних відносин у китайському світі: "Синівська шанобливість і міцність сім'ї взагалі, – можливо, найслабкіші місця конфуціанської етики, єдине місце, де система серйозно відхиляється від здорового глузду... У цьому відношенні, як і в ряді інших випадків, для Китаю характерне збереження усталених звичаїв і після того, як був досягнутий дуже високий рівень цивілізації" [5, 295-297].

На думку Р. Арнхайма, саме модель фокус-поле визначає світобудову світу. "Центр поля сил, це фокус, з якого виникають сили і в якому ці сили потім сходяться. Він властивий характерно як для великих астрономічних просторів, так і для макроскопічних областей" [5, 310-312]. Сім'я, суспільство, держава і навіть сама традиція як розширена "група" або "поле" постають, дійсно, невизначеними. Ця невизначеність абстрактного зв'язку фокусується і стає безпосередньою у втіленні ідеї в конкретному батькові, громадському представнику, володарі та історичній моделі.

Загалом можна стверджувати, що кожне візуальне поле складається з центрів, кожен з яких прагне використовувати інші центри. "Я" як глядач є одним з подібних розмежувань. Загальний баланс усіх прагнень визначає структуру цілого, і ця загальна структура організована навколо того, що, на думку Еймса, вважається балансуєчим центром [1]. Отже, патерн моделі фокус-поле втілюється у колективізм даосько-конфуціанської традиції через ставлення громадянина до власного володаря як до батька. Філософія стародавнього Китаю зосереджувалася на пошуку гармонії та міри, а також проголошувала природність найголовнішою чеснотою людини. Подальші дослідження духовної складової особистості в китайській культурі сприятимуть ширшому розумінню антропологічного аспекту в діалозі Заходу та Сходу.

Література

1. Більченко Є.В. Категорія структури і її деконструкція як жести традиційної культури: на прикладі китайського постмодерну / Є.В. Більченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua/kultura/112/20959-kategoriya-strukturi-ta-ii>.
2. Васильев В.П. Конфуцианство / В.П. Васильев // Конфуций. Я верю в древность. – М: Республика, 1995. – 384 с.
3. Маслов А. А. Загадки, тайны и коды "Дао дэ цзина" / А.А. Маслов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2005. – 272 с.
4. Мороз Ю.А. Философский анализ этических аспектов учения Конфуция / Ю.А. Мороз // Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. – Вип. 126/2012. Серія: Філософія. — Севастополь, 2012. – С.209–213.
5. Роджер Т. Эймс. Индивид как "фокус-поле" в классическом конфуцианстве / Эймс Р.Т. // Это человек. Антология. - М., 1995. – С. 295–317.
6. Социальная философия. Курс лекций. – Ставрополь: Изд-во СГУ, 2005. – 151 с.

7. Степанянц М.Т. Бог—человек—общество в традиционных культурах Востока.— М.: Наука; Издательская фирма: Восточная литература, 1993.— 224 с.
8. Торчинов Е.О. Пути философии Востока и Запада: познание запредельного / Е.О. Торчинов. – СПб.: Азбука-классика, Петербургское Востоковедение, 2007. – 480 с.
9. Усик А.В. Діалог культур: західна та китайська традиційна філософія / А.В. Усик // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури, 2005. – № 45 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_45/Usyk.htm.
10. Феоктистов В. Ф. Модель личности в традиционной китайской философии: дискуссия в западной синологии / В.Ф. Феоктистов // Восток–Россия–Запад: Исторические и культурологические исследования. – М.: Памятники исторической мысли, 2001. – 779 с. – С.413–421.
11. Ян Хин Шун. Древнекитайский философ Лао-цзы и его учение. – М.-Л., 1950 [Електронний ресурс] / Ян Хин Шун. – Режим доступу: <http://www.lib.ru/POECHIN/lao1.txt>.

References

1. Bilchenko, Ye.V. (2013). Category of structure and II deconstruction as gestures of traditional culture: after the example of Chinese postmodern. Retrieved from: <http://www.stattionline.org.ua/kultura/112/20959-kategoriya-strukturi-ta-ii-dekonstrukciya-yak-zhesti-tradicijnoi-kulturi-na-prikladi-kitajskogo-postmodernu.html> [in Ukrainian].
2. Vasiliev, V.P. (1995) Confucianism In: Confucius. I believe in Antiquity. Moscow: Respublika [in Russian].
3. Maslov, A.A. (2005). Riddles, mysteries and codes of 'Dao de zin'. Rosrtov-on-Don: Fenix [in Russian].
4. Moroz, Yu.A. (2012). Philosophical analysis of ethical aspects in Confucian studies. Visnyk SevNTU, 126/2012, 209-213 [in Russian].
5. Roger T. Ames (1995). The Focus-Field Self in Classical Confucianism. In: This is Human. Anthology. Moscow: Nauka [in Russian].
6. Social philosophy. Lektion book (2005). Stavropol: Izd-vo SGU [in Russian].
7. Stepaniants, M.T. (1993). God – Human – Society in traditional cultures of the Orient. Moscow: Nauka; Publishing house 'Orient literature' [in Russian].
8. Torchinov, Ye.A. (2007). The ways of Eastern and Western philosophy: a cognition of transcendental things. St.-Petersburg: Azbuka-klassika, Peterburgs Oriental Studies [in Russian].
9. Usyk, A.V. (2005). Dialog of cultures: Western and Chinese tradition. Multiversum, 45. Retrieved from http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_45/Usyk.htm in Ukrainian].
10. Feoklistov, V.F. (2001). Personality model in traditional Chinese philosophy: discussion in Western sinology. In: East – Russia – West: Historical and cultural studies researches. Moscow: Monuments of historical thought [in Russian].
11. Jan Chin Schun. An (1950). Ancient Chinese philosopher Lao-tse and his study. Retrieved from <http://www.lib.ru/POECHIN/lao1.txt> [in Russian]

УДК 140.8: 316.3

Попович Олена Вікторівна
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філософських наук
Державного вищого навчального закладу
"Приазовський державний технічний університет"
elena_popovich52@mail.ru

СОЦИОГЕНЕЗИС ПСИХІЧНИХ РОЗЛАДІВ ТА МЕХАНІЗМИ КОМПЕНСАЦІЇ В КУЛЬТУРІ

Аномальні і девіантні прояви чуттєвості і мислення, що розкривають себе у творчості, потребують аналізу компенсаційного феномена, що спонукає до вибуху креативності. Історія культури сповнена епізодами, які свідчать про те, що проблема співвідношення обдарованості й божевілья в різних аспектах нагадувала про себе багатьма очевидними фактами. Положення про те, що порушення психічного здоров'я є наслідком процесу ускладненої соціалізації індивіда, досі є головною ідеєю психоаналізу та багатьох напрямів гуманістичної психології.

Ключові слова: творчість, компенсація, адаптація, норма, патологія, культура.

Попович Елена Викторовна, кандидат педагогических наук, доцент кафедры философских наук Государственного высшего учебного заведения "Приазовский государственный технический университет"

Социогенезис психических нарушений и механизмы компенсации в культуре

Аномальные и девиантные проявления чувственности и мышления, раскрывающие себя в творчестве, требуют анализа компенсационного феномена, который побуждает к взрыву креативности. История культуры полна эпизодами, свидетельствующими о том, что проблема соотношения одаренности и безумия в различных